

Σημειώσεις 1^{ης} ενότητας

(Μαθήματα 1-3)

Αν και η εμφάνιση της γλωσσικής επιστήμης είχε καθυστερήσει σημαντικά και ο λόγος φαίνεται ότι είναι ακριβώς αυτή η υποταγή της στον φιλοσοφικό στοχασμό. Η γλωσσολογία ως ανεξάρτητος επιστημονικός κλάδος που διαθέτει ιδιαίτερο αντικείμενο και μέθοδο έρευνας εμφανίζεται πολύ αργά και μάλιστα στις αρχές του 19ου αιώνα.

Πιο συγκεκριμένα η νέα επιστήμη κάνει την εμφάνισή της ως ιστορικο-συγκριτική γλωσσολογία δηλαδή ως κλάδος που επιχειρεί να καταδείξει τη γενετική συγγένεια μεταξύ των γλωσσών της λεγόμενης ινδο-ευρωπαϊκής οικογένειας και στηριγμένος καθαρώς επιστημονικά δεδομένα να οδηγηθεί σε επανασύνδεση της ινδοευρωπαϊκής (ή πρωτοϊνδοευρωπαϊκής) μητέρας γλώσσας. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των πρώτων ερευνητών το κατεξοχήν αντικείμενο έρευνας του νέου κλάδου είναι η διαχρονική μεταβολή των γλωσσικών τύπων των λέξεων που σημειώθηκε στο πέρασμα του χρόνου στο πλαίσιο του συστήματος της γλώσσας πράγμα που θεωρήθηκε εν τέλει και ερμηνεία του φαινομένου (Μήτσης 1995:28-29, Μπαμπινιώτης 1998β:33-42)

Χαρακτηριστικά ιστορικο-συγκριτικής γλωσσολογίας

A) τα γλωσσικά φαινόμενα εξετάζονται και αναλύονται στην ιστορική τους διάσταση. Αυτό σημαίνει ότι η έμφαση δίνεται αποκλειστικά στη διαχρονία της γλώσσας, ενώ η συγχρονική της λειτουργία είναι έξω από τα ενδιαφέροντα της νέας επιστήμης

B) από τη στιγμή που η γλωσσική έρευνα έχει ως αντικείμενο τη μελέτη της εξέλιξης επιμέρους γλωσσικών τύπων αυτό σημαίνει ότι περιορίζεται στη μορφή και δεν επεκτείνεται στο περιεχόμενό τους.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά φανερώνουν ότι στον κλάδο της ιστορικοσυγκριτικής γλωσσολογίας κυριαρχεί μια μορφο κρατική αντίληψη η οποία στρέφει την έρευνα στους μεμονωμένους τύπους λέξεις της γλώσσας και όχι στις σημασίες ή τις ευρύτερες γλωσσικές δομές.

Παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας

Η επιστημονική μελέτη της εξέλιξης των λέξεων οδήγησε σε δυνατότητα επιστημονικού ελέγχου της ετυμολογικής προέλευσης γεγονός που έχει τουλάχιστον κάποιο θετικό αποτέλεσμα στον τομέα της μελέτης άρα και της διδασκαλίας του λεξιλογίου κατά τα επόμενα χρόνια.

Δομιστικό Μοντέλο Διδασκαλίας

Η μεγάλη ανατροπή στο χώρο της γλωσσικής επιστήμης σημειώνεται στις αρχές του 20ου αιώνα με την εμφάνιση του κινήματος του δομισμού, δηλαδή της συγχρονικής γλωσσολογίας της οποίας εισηγητής και βασικός εκπρόσωπος θεωρείται ο Ferdinand de Saussure. Η αντίληψη ότι η γλώσσα αποτελεί δομή δηλαδή ένα πολύπλοκο

συγχρονικό σύστημα το οποίο διαρθρώνεται σε διαδοχικά επίπεδα και στο οποίο συμμετέχουν όλα τα γλωσσικά στοιχεία καθένα από τα οποία επηρεάζει και επηρεάζεται από τα υπόλοιπα μας οδηγεί σε μια νέα σύλληψη του γλωσσικού φαινομένου και κατά συνέπεια σε νέους τρόπους μελέτης ανάλυσης και διδασκαλίας του. Σύμφωνα με τις αρχές του δομισμού η γλώσσα αντιμετωπίζεται κυρίως στη συνταγματική της διάσταση, ενώ η διδασκαλία της εστιάζει στη χρήση μέσω της οποίας κινητοποιούνται και κατακτώνται οι γλωσσικές δομές όλων των γραμματικών επιπέδων(φωνητικής φωνολογίας μορφολογίας και σύνταξης). Με τα δεδομένα αυτά η λέξη καταλήγει να αποτελεί αντικείμενο μελέτης από ποικίλες οπτικές για παράδειγμα από την πλευρά της φωνητικής φωνολογίας ο σύνολο ήχων από αυτήν της μορφολογίας ως σύνολο μορφημάτων και από αυτήν της σύνταξης ως συστατικό στοιχείο αλλά και φορέας γραμματικών λειτουργιών της πρότασης όπως είναι το ονοματικό σύνολο το ρηματικό σύνολο κλπ).

Η διαφορά του δομιστικού μοντέλου με το παραδοσιακό μοντέλο και την ιστορικό - συγκριτική γλωσσολογία είναι ότι η λέξη παύει πλέον να αντιμετωπίζεται ως βασική μονάδα λόγου και ως αυτόνομο γλωσσικό στοιχείο.

Απουσίαζαν σημαντικές παράμετροι όπως είναι η μελέτη της εσωτερικής συστηματικής οργάνωσης των λέξεων και η περιγραφή του σημασιολογικού συστήματος της γλώσσας.

Γενετική Μετασχηματιστική θεωρία

Εμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1960 και αναθεωρήθηκε στις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Έφερε καταγιστικές εξελίξεις στο χώρο της γλωσσικής έρευνας και την δημιουργία σημαντικού αριθμού νέων επιστημονικών κλάδων όπως η ψυχογλωσσολογία, η κειμενογλωσσολογία, η πραγματολογία, η σημασιολογία, λεξικολογία κ.α.. Οι κλάδοι αυτοί μας έδωσαν τη δυνατότητα να αντιληφθούμε καλύτερα την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία του λεξιλογίου μέσα από την οποία οδηγηθήκαμε σταδιακά σε ουσιαστικότερη και βαθύτερη γνώση του γλωσσικού φαινομένου γενικότερα.

Νεότερες έρευνες στον τομέα της γλωσσολογίας δίνουν όλο και περισσότερη έμφαση στο λεξιλόγιο gallery το οποίο αντιμετωπίζουν ως βάση και θεμέλιο της γλώσσας gale σε αντίθεση με τις παραδοσιακές αντιλήψεις που έδιναν προτεραιότητα στη γραμματική (Lewis, 1993:51, 89,133, Μήτσης 2004:145). Η γραμματική gallery δεν αποτελεί παρά έναν τομέα που έρχεται εκ των υστέρων να συμπληρώσει και να βάλει σε τάξη τις λεξιλογικές δομές οι οποίες προηγούνται όλων των άλλων και αποτελούν την πρώτη ύλη στη διαδικασία της γλωσσικής παραγωγής και αντίληψης.

Το λεξιλόγιο στην εφαρμοσμένη γλωσσολογία

Η δημιουργία της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας και η υπαγωγή της γλωσσικής διδασκαλίας σε αυτήν είχε ως αποτέλεσμα τη μελέτη και την ανάδειξη περιθωριοποιημένων μέχρι τότε τομέων του γλωσσικού φαινομένου που σχετίζονται

ιδιαίτερα με τη διδασκαλία της γλώσσας ένας από τους οποίους είναι και το λεξιλόγιο. Η συστηματική διείσδυση στο χώρο του λεξιλογίου που σημειώθηκε κατά τα τελευταία χρόνια οδήγησε στην αποκάλυψη της μεγάλης σημασίας του και αξίας του για την κατανόηση του γλωσσικού φαινομένου πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα να αρχίσει να προσλαμβάνει σταδιακά τη δέουσα θέση στον τομέα της γλωσσικής διδασκαλίας και της διδακτικής παρέμβασης.

Οι ανακαλύψεις της νεότερης γλωσσολογίας επέτρεψαν να εξεταστεί πληρέστερα η εσωτερική οργάνωση του λεξιλογίου αλλά και μια σειρά εσωτερικών διαδικασιών όπως είναι ο τρόπος εισαγωγής και κατάταξης των λέξεων στο νου οι ομαδοποιήσεις και σύνδεσης των λέξεων σε διάφορα επίπεδα τα σημασιολογικά δίκτυα, η ανάκληση των λέξεων στην επικοινωνία, κ.α. . Το σύνολο των διαδικασιών αυτών χαρακτηρίζεται σήμερα ως «νοητικό λεξικό» και αποτελεί αντικείμενο μελέτης κυρίως των κλάδων της ψυχο γλωσσολογίας και της γνωστικής ψυχολογίας (Μπακάκου0 Ορφανού, 2005:14).

Χαρακτηριστικά Λέξης

Λέξη και Μορφή

η λέξη κάθε γλώσσας διαθέτει μια ορατή πλευρά, μια υλική δηλαδή υπόσταση μέσω της οποίας γίνεται αντιληπτή στις αισθήσεις(ορατή για τον γραπτό λόγο, ακούει για τον προφορικό) τη μορφή. Άρα κάθε λέξη απαρτίζεται από μια σειρά φθόγγων ή γραμμάτων, εντάσσεται σε ορισμένη μορφολογική κατηγορία (μέρος του λόγου), συνδυάζεται με συγκεκριμένη σειρά γραμματικών μορφημάτων (εφόσον πρόκειται για κλιτή λέξη) αναλαμβάνει, ανάλογα με την παραδειγματική τάξη στην οποία ανήκει, συγκεκριμένες λειτουργίες στο πλαίσιο της πρότασης(π.χ. Υποκείμενο, αντικείμενο, κλπ και τα λοιπά). Εμφανίζονται είτε ως μόνο λεκτικές μονάδες που αποτελούνται άλλοτε από ένα και άλλο το από περισσότερα του ενός μορφήματα είτε ως πολύ λεκτικές μονάδες δηλαδή ως πολυλεκτικά σύνθετα που αποτελούνται από περισσότερες της μία ξεχωριστές λέξεις (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη 1996:129-131).

Παράδειγμα γνώσης της λέξης

Η γνώση της πολυσημίας ορισμένων λέξεων και η δυνατότητα αντίληψης των σημασιολογικών αποχρώσεων ή των μεταφορικών χρήσεων της σημασίας μιας λέξης αποκτώνται σταδιακά μέσα από την εμπειρία και τη χρήση της γλώσσας (Μήτσης, 2009:6)

Συνεκφορές ή συνάψεις λέξεων

Ο συνδυασμός των λέξεων σε συνταγματικό επίπεδο δηλαδή οι συνεκφορές στις συνάψεις λέξεων εμφανίζονται σε πολλά επίπεδα και με διάφορες μορφές όπως για παράδειγμα πολυλεκτικά σύνθετα ή φραστικά ονόματα (μικρή οθόνη, πολιτικός μηχανικός) συνεκφορές λέξεων (π.χ. καπνιστής: συστηματικός, μανιώδης περιστασιακός, παθητικός). Οι συνδυασμοί αυτοί, σύμφωνα με την άποψη πολλών σύγχρονων ερευνητών αποθηκεύονται στο νοητικό λεξικό και χρησιμοποιούνται στην πράξη ως σύνολα (Lewis, 1993:89-91).

Το λεξιλόγιο στο σχολείο-Σύντομη Ιστορική αναδρομή

Η διδασκαλία του λεξιλογίου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Πρώτη περίοδος(1830-1880)

Χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της ιδεολογίας του αρχαϊσμού, ενός πνευματικού και γλωσσικού κινήματος που απέβλεπε στη διδασκαλία και χρήση της αρχαίας ελληνικής, με στόχο την ανάδειξή της σε επίσημη γλώσσα και ταυτόχρονα, σε πανελλήνιο εκφραστικό όργανο. Για τους αρχαϊστές, η ίδρυση του νεοελληνικού κράτους συνδέθηκε με το όνειρο της επιστροφής ή, τουλάχιστον, την σύνδεση με την κλασική αρχαιότητα. Είναι φυσικό ότι στην περίπτωση αυτή πρόκειται για μια ουτοπία αφού το συγκεκριμένο κίνημα επιχειρούσε να αναστήσει μια γλώσσα του παρελθόντος και να αντικαταστήσει όργανο καθημερινής συνεννόησης ενός λαού που χρησιμοποιούσε ήδη στην επικοινωνία του μια νεότερη εκδοχή της ελληνικής. Είναι προφανές ότι, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής, η επιστροφή στη γλώσσα των αρχαίων προγόνων θα μπορούσε κυρίως να επιτευχθεί μέσω της γραμματικής (Μήτσης, 1999: 21-26).

Δεύτερη περίοδος (1880-1917)

Χαρακτηρίζεται από μια βαθμιαία υποχώρηση των αρχαϊστικών αντιλήψεων προς όφελος μιας απλούστερης γλώσσας η οποία αποκτά σταδιακά τα γνωρίσματα της λεγόμενης σχολικής καθαρεύουσας. Η υποχώρηση αυτή υπήρξε το αποτέλεσμα μιας σειράς αντιθέσεων και ενστάσεων που σημειώθηκαν στη νεοελληνική κοινωνία κατά τη συγκεκριμένη περίοδο και που κατέληξε στην αναγνώριση της καθαρεύουσας ως επίσημης γλώσσας του κράτους στο σύνταγμα του 1911. Κατά τη δεύτερη αυτή περίοδο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως περίοδος του γλωσσικού καθαρεύουσισανισμού, το γλωσσικό ζήτημα εμφανίζεται στην εκπαίδευση με τη μορφή αντίθεσης μεταξύ αρχαίας και καθαρεύουσας η οποία καταλήγει στην επικράτηση της δεύτερης (Μήτσης, 1999:26-31).

Τρίτη περίοδος (1917-1974)

Χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση της δημοτικής, η οποία διεκδικεί πλέον τα δικαιώματά της όχι μόνον ως γλώσσα του σχολείου αλλά και ως επίσημη γλώσσα του κράτους. Κατά την περίοδο αυτή, το γλωσσικό ζήτημα προσλαμβάνει τη μορφή έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής, η οποία θα διατηρηθεί αμείωτη για όλο αυτό το διάστημα των 60 ετών περίπου. Η σφοδρή αντίθεση μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής προσλαμβάνει μάλιστα και ιδεολογικό χαρακτήρα γεγονός που αποτυπώνεται όχι μόνο στα σχετικά κείμενα της περιόδου αλλά και στους εκπαιδευτικούς νόμους που την επέβαλαν εναλλακτικά ως γλώσσα της εκπαίδευσης τότε την Καθαρεύουσα και τότε την δημοτική (Μήτσης, 1999:26-31).

Το αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν να περιοριστούν ο προβληματισμός και οι προσπάθειες των ειδικών όχι σε θέματα ουσίας αλλά σε μια άγονη αντιπαράθεση επιχειρημάτων για το ποια από τις δύο γλωσσικές μορφές έπρεπε να προτιμηθεί έναντι

της άλλης. Όμως ο χρόνος έδωσε τελικά τη λύση στο γλωσσικό ζήτημα πέρα από τεχνητές αντιθέσεις και μονομέρειες αφού η γλώσσα που διαμορφώθηκε στο μεταξύ από την ίδια τη γλωσσική κοινότητα και χαρακτηρίζεται σήμερα ως Κοινή Νεοελληνική δεν είναι παρά η δημοτική γλώσσα ποτισμένη με μια σειρά στοιχείων από τη λόγια παράδοση αυτή η γλωσσική μορφή θα αποτελέσει το ζητούμενο της τελευταίας περιόδου η οποία φτάνει μέχρι και τις μέρες μας.(Μήτσης, 1999:26-31).

Τέταρτη περίοδος (1974 έως σήμερα)

Έχει ως αφετηρία μια σημαντική πολιτική αλλαγή που εγκαινιάζει μια νέα περίοδο στην κοινωνική, εκπαιδευτική και πολιτική ζωή του τόπου που είναι γνωστή ως Μεταπολίτευση. Κατά την έναρξη ήδη της τελευταίας περιόδου, η κοινή γνώμη έχει ωριμάσει και ήταν πλέον έτοιμη να δεχτεί μια οριστική λύση του γλωσσικού η οποία και επιχειρείται στα 1976 με την ψήφιση ενός νέου νόμου που αναγνωρίζει ως επίσημη γλώσσα στην εκπαίδευση την Κοινή Νεοελληνική. Η επίσημη αναγνώριση της γλωσσικής αυτής μορφής που είχε διαμορφωθεί εκ των πραγμάτων σήμαινε τον απεγκλωβισμό του γλωσσικού μαθήματος από τα δεσμά του γλωσσικού και την αρχή μιας νέας πορείας για αναζήτηση αποτελεσματικών τρόπων περιγραφής ανάλυσης και διδασκαλίας της.(Μήτσης, 1999:26-31).

(Παραδία και Μήτσης, 2011: 57-61)

Γενικά συμπεράσματα- Διαπιστώσεις για την διδασκαλία του λεξιλογίου

Ο λεξιλογικός τομέας αρχίζει να αποτελεί στοιχείο σοβαρού προβληματισμού μόνο από τη δεκαετία του 1980 και μετά. Παρά το γεγονός ότι η λέξη αποτελούσε όπως αναφέρθηκε στο σχετικό κεφάλαιο την αποκλειστική μονάδα περιγραφής και ανάλυσης της γλώσσας για το παραδοσιακό μοντέλο ωστόσο η σπουδαιότητα του λεξιλογικού τομέα αναγνωρίστηκε πολύ αργά και το λεξιλόγιο δεν υπήρξε κέντρο γλωσσικού ενδιαφέροντος παρά μόνο πρόσφατα γεγονός που οφείλεται στους εξής βασικούς λόγους:

A) η λέξη αντιμετωπίστηκε στη λογική της παραδοσιακής μεθόδου ως **αυθύπαρκτο, στατικό και μεμονωμένο στοιχείο**, που διαθέτει μεν συγκριτικά συγκεκριμένα γραμματικά χαρακτηριστικά και εντάσσεται με βάση αυτά σε αντίστοιχη γραμματική κατηγορία(μέρος του λόγου), αλλά δεν εξετάζεται συστηματικά σε συσχετισμό με τις υπόλοιπες λεξιλογικές μονάδες και στο πλαίσιο των σχέσεων που δημιουργεί με αυτές τόσο στο παραδειγματικό όσο και στο συνταγματικό άξονα της γλώσσας. Αυτή η **απομονωτική** για τη λέξη **αντίληψη** την έθεσε από πολύ νωρίς στο περιθώριο και δημιούργησε την λανθασμένη εντύπωση ότι αυτή δεν συνιστά μονάδα λειτουργική ούτε συμμετέχει στη γλώσσα ως στοιχείο του συστήματος, αλλά ότι υπάρχει απλώς ως υλικό που υπηρετεί τους υπόλοιπους κλάδους του γλωσσικού μαθήματος και πρωτίστως στη γραμματική.

B) η **κυριαρχία της γραμματικής στην παραδοσιακή μέθοδο** υπήρξε επίσης ένας πολύ σοβαρός λόγος που συνέβαλε στην υποβάθμιση του λεξιλογίου, αφού η γνώση

της γραμματικής ταυτίστηκε με τη γνώση της ίδιας της γλώσσας και όλοι οι άλλοι κλάδοι η γλωσσική τομείς διδάσκονταν απλώς για να την υπηρετούν. Κατά συνέπεια, στη σχολική εκπαίδευση και γενικά στην ιστορία του γλωσσικού μαθήματος η λέξη εξετάστηκε, αντιμετωπίστηκε και διδάχθηκε μέχρι και τις τελευταίες δεκαετίες κατά κύριο λόγο υπό το πρίσμα της γραμματικής, δηλαδή ως μέρος του λόγου και ως πρώτη ύλη ή παράδειγμα για την επικύρωση και την επιβεβαίωση των αρχών και των κανόνων της.

Γ) ένας πολύ σημαντικός λόγος που ακύρωσε τη δυνατότητα προβολής και ανάδειξης του λεξιλογικού τομέα στην ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης ήταν το **γλωσσικό ζήτημα**. Το πρόβλημα αυτό που ταλάνισε τη νεότερη Ελλάδα και έφερε πολλές φορές εμπόδια και δυσκολίες στην πρόοδο του τόπου μας, υπήρξε τροχοπέδη και στο θέμα της εξέλιξης του λεξιλογίου, αφού για ενάμιση αιώνα τόσο οι ειδικοί επιστήμονες όσο και πνευματικοί άνθρωποι της χώρας ασχολήθηκαν κυρίως με το ποια γλωσσική μορφή(καθαρεύουσα ή δημοτική) ήταν πλέον η κατάλληλη για να χρησιμοποιηθεί ως επίσημη γλώσσα και όχι με την καλλιέργεια της γλώσσας ως όλου και με την αντιμετώπιση σοβαρών ζητημάτων και προβλημάτων που προκύπτουν από τη μελέτη και τη χρήση της. Εφόσον αφορά ιδιαίτερα τον λεξιλογικό τομέα, υπενθυμίζουμε ότι η προσπάθεια των ειδικών, και γενικότερα, των ανθρώπων του πνεύματος περιοριζόταν απλώς στο να αποδείξει και να πείσει ότι ορισμένοι γλωσσικοί τύποι είναι προτιμότεροι από άλλους, ανάλογα με τη γλωσσική μορφή που υποστηρίζει ο καθένας από αυτούς.

Γενικά συμπεράσματα- Διαπιστώσεις για την διδασκαλία του λεξιλογίου

Προτάσεις που θα δημιουργήσουν νέους προσανατολισμούς και θα συμβάλουν σε αποτελεσματικότερη διδασκαλία του λεξιλογίου:

Α) η διδασκαλία του λεξιλογίου πρέπει να εντάσσεται πλέον στη γενικότερη αντίληψη της **κειμενοκεντρικής προσέγγισης του γλωσσικού μαθήματος** στο πλαίσιο της οποίας θα λειτουργεί ως αυτόνομος τομέας που θα συμβάλει όμως αποφασιστικά στη σωστή δόμηση, τη λειτουργικότητα και την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του κειμένου. Είναι σήμερα γενικά αποδεκτό ότι η παραγωγή ενός επικοινωνιακά αποτελεσματικού κειμένου στηρίζεται κάθε φορά σε συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές και σε ιδιαίτερους εκφραστικούς τρόπους οι οποίοι ικανοποιούν μια σειρά κριτηρίων που είναι γνωστά ως «**κριτήρια κειμενικότητας**» και που επιτρέπουν στον συντάκτη του να επιτύχει ταχύτερα και ασφαλέστερα τον επιδιωκόμενο επικοινωνιακό στόχο (Αρχάκης, 2010:57-63). Ορισμένα μάλιστα από τα κριτήρια αυτά, όπως είναι η **συνοχή** (δηλαδή η οργανική σύνδεση και αλληλεξάρτηση των γλωσσικών στοιχείων που υπάρχουν στο κείμενο), η **πληροφορικότητα**(δηλαδή το σύνολο των πληροφοριών που αυτό περιέχει) και η **αποδεκτότητα** (δηλαδή η διαπίστωση από πλευράς ομιλητή η νοήματος και ενότητας του στοιχείων) σχετίζονται σε μεγάλο ποσοστό με το βαθμό κατάκτησης και την ικανότητα χειρισμού του λεξιλογίου. Από τη στιγμή που το κείμενο δεν αποτελεί μηχανικό άθροισμα μεμονωμένων γλωσσικών στοιχείων αλλά συνιστά μια λειτουργική ολότητα είναι φυσικό ότι οι λέξεις, ως σημασιολογικές μονάδες, αποτελούν την πρώτη ύλη για τη δόμηση του, αφού οι κατάλληλες οι λεξιλογικές

επιλογές αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία συγκροτημένου κειμένου/μηνύματος που θα ικανοποιεί γενικώς πλήρως τις πυρηνικές προθέσεις του δημιουργού του.

Β) η εκμάθηση του λεξιλογίου δεν μπορεί προφανώς να είναι τυχαία η ευκαιριακή αλλά σκόπιμη και συστηματική. Το λεξιλόγιο θα πρέπει να διδάσκεται μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής παραγωγής λόγου/κειμένου, με τις οποίες θα ασκούνται οι μαθητές στις ποικίλες χρήσεις και σημασίες που διαθέτουν οι λέξεις στον συνταγματικό άξονα του λόγου, με ταυτόχρονη πρόβλεψη για εμπλουτισμό και περαιτέρω συστηματοποίηση των παραδειγματικών σχέσεων. Η διδασκαλία της γλώσσας οφείλει να στηρίζεται σε ένα σύνολο απλών και λειτουργικών λεξιλογικών στοιχείων τα οποία θα είναι επιλεγμένα κατά τρόπο που να διευκολύνουν τη σταδιακή ενσωμάτωση νέων λέξεων και να οδηγούν τελικά στη δημιουργία ισχυρού λεξιλογικού οικοδομήματος. Το πρωταρχικό ή πυρηνικό σύνολο λέξεων, που αποτελεί την απαραίτητη υποδομή για περαιτέρω λεξιλογική κατάκτηση είναι γνωστό με τον όρο βασικό λεξιλόγιο και διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία, και προφανώς σχετίζεται ως ένα βαθμό με το περιβάλλον και τις εμπειρίες του εκάστοτε μαθητικού ακροατηρίου (Carter 1987: 33-46, Γούτσος, 2006: 30-34, Μήτσης, 2004:127-135).

Γ) το βασικό και άλλο λεξιλόγιο που προορίζεται για γλωσσική διδασκαλία δεν μπορεί πλέον να αποτελεί προϊόν εμπειρικών εκτιμήσεων και προσωπικών κρίσεων αλλά να αποτελεί **αποτέλεσμα συστηματικών ερευνών σχετικών με τη διάκριση των επιπέδων του λεξιλογίου.** Μέσα από έρευνες θα καταρτίζονται κατά βάση κατάταξη πίνακες λέξεων οι οποίες θα ανήκουν τόσο στο απαιτούμενο βασικό ή χρηστικό λεξιλόγιο όσο και στις απαιτητικότερες λεξιλογικές κατηγορίες: οι όροι αυτοί, με προέλευση από το τεχνικό, επιστημονικό, ακαδημαϊκό, κλπ, λεξιλόγιο, θα είναι λειτουργικοί και θα ανταποκρίνονται στην ηλικία στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.

Δ) λαμβάνοντας υπόψη τη σπουδαιότητα του λεξιλογικού τομέα και την ανάγκη της διερεύνησης του λεξιλογίου των μαθητών, πρέπει να θεωρηθεί ότι *η διδακτική διαδικασία οφείλει να ενισχύεται με μια σειρά παράλληλων διαδικασιών και τεχνικών εκμάθησης συμπληρωματικού τύπου, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι λεγόμενες στρατηγικές εκμάθησης του λεξιλογίου.* Οι στρατηγικές αυτές είναι πολυάριθμες και οι προτάσεις κατηγοριοποίηση τους από τους ειδικούς είναι ποικίλες. Γενικότερα, πρόκειται για μια σειρά σκόπιμων τεχνικών με τις οποίες οι διδάσκοντες ασκούν τους μαθητές τους, ώστε να μπορούν να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους ή/και να βελτιώνουν τις λέξεις που ήδη κατέχουν τόσο στην αίθουσα διδασκαλίας όσο και πέρα από αυτήν, αφού είναι γνωστό ότι με βάση το διαθέσιμο για το λεξιλόγιο διδακτικό χρόνο, το ποσοστό των λέξεων που μπορεί να διδαχθεί συστηματικά και ολοκληρωμένα στην τάξη είναι στην πραγματικότητα πολύ μικρό (Γούτσος, 2006:50-63)

Ε) η προοπτική της διδασκαλίας του λεξιλογίου σύμφωνα με τις αρχές που έχουν εκτεθεί μέχρι στιγμής θέτει ως απολύτως αναγκαία προϋπόθεση τη σύνταξη νέων

αναλυτικών προγραμμάτων ανοιχτού τύπου. Τα σύγχρονα ΑΠ διατυπώνουν προβλέψεις με βάση τη θεώρηση της γλώσσας ως δυναμικού και αλληλεπιδραστικού φαινομένου που σχετίζεται με πολύπλευρες δεξιότητες επικοινωνίας. Η δυναμική αυτή θεώρηση ως έχει ως επακόλουθο ότι τα σύγχρονα ΑΠ εστιάζουν στους στόχους και όχι στη διδακτέα ύλη και υλοποιούνται όχι από ένα αλλά από πολλά ταυτοχρόνως διδακτικά εγχειρίδια, που είναι δυνατόν να ανταποκρίνονται επαρκώς στις βασικές τους προβλέψεις. Τα ΑΠ κλειστού τύπου δίνουν προβάδισμα στο διδακτικό υλικό και απαιτούν την ύπαρξη ενός μοναδικού εγχειριδίου κάθε φορά που εστιάζει περισσότερο στη διδασκαλία του συστήματος και λιγότερο στην απόκτηση επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Στ) Τα σύγχρονα ΑΠ θα πρέπει να δίνουν την απαιτούμενη βαρύτητα στο λεξιλόγιο και να τονίζουν το ρόλο που παίζει στην καλλιέργεια της κειμενικής ικανότητας. Ένα ανοιχτού τύπου ΑΠ οφείλει να αναπτύσσει τις δεξιότητες κειμενικού σχεδιασμού και την ικανότητα αξιολόγησης των λεξιλογικών, υφολογικών και λοιπών γλωσσικών στοιχείων σε συνάρτηση με τα συμφραζόμενα και το πλαίσιο επικοινωνίας, την ικανότητα συνδυασμού λεξιλογικών, γραμματικοσυντακτικών και κειμενικών επιλογών για την παραγωγή επικοινωνιακά κατάλληλων κειμένων, την ικανότητα κατανόησης του τρόπου που χρησιμοποιείται το λεξιλόγιο για την ανάπτυξη ενός θέματος κλπ (Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 2010: 7,15, 24, 44).

Ζ) οι τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό υποστηρικτικό εργαλείο για την πραγμάτωση των στόχων της διδασκαλίας του λεξιλογίου, στο πλαίσιο της διδασκαλίας στη τάξη είτε ανάπτυξης νέων εφαρμογών μάθησης αποκλειστικά σε ηλεκτρονικό περιβάλλον. Επίσης μπορεί να συμβάλει ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων που να εστιάζουν αποκλειστικά στον τομέα της διδασκαλίας του λεξιλογίου και μπορούν να υλοποιηθούν με τη χρήση των συνεργατών εργαλεία υπηρεσιών του διαδικτύου και των συστημάτων διαχείρισης μάθησης που είναι προσανατολισμένα στη χρήση, παράλληλα όμως με την ανάπτυξη κατάλληλης μεθοδολογίας για την αξιοποίησή τους στο πλαίσιο τόσο της συνεργατικής όσο και της εξατομικευμένης μάθησης (Kritikou et al., 2010)

Η) επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Θ) αναγκαία προϋπόθεση ο απεγκλωβισμός της γλωσσικής διδασκαλίας από ορισμένα κατάλοιπα της παραδοσιακής μεθόδου που συνεχίζουν ακόμη και σήμερα να ασκούν αρνητική επίδραση σε αυτήν

Ανανεωμένες διδακτικές αρχές για τη διδασκαλία του λεξιλογίου

α) η διδασκαλία του λεξιλογίου δεν μπορεί πλέον να αποτελεί μια απλή είναι μηχανικού τύπου διαδικασία σύμφωνα με την οποία οι μαθητές θεωρείται ότι κατακτούν τη λέξη με τη διατύπωση ενός ορισμού η παράθεση κάποιος συνωνύμων λέξεων που ήδη γνωρίζουν αλλά μια διαδικασία δημιουργική που αποβλέπει στην συνειδητοποίηση και στη σταδιακή εσωτερίκευση του σύνθετου πλέγματος των λεξιλογικών σχέσεων. Η διδασκαλία της νέας λέξης σημαίνει ότι αυτή θα πρέπει να ενσωματώνεται στη

μαθησιακή διαδικασία με τρόπο που να συμβάλλει σε αναδιοργάνωση της προηγούμενης εμπειρίας του υποκειμένου και σε αναδόμηση του όρου λεξιλογικού του συστήματος όπως το έχει συγκροτήσει μέχρι τη στιγμή εκείνη ή τουλάχιστον ενός σημαντικού μέρους.

Β) Στο πλαίσιο κάθε διδακτικής ενότητας πρέπει να διδάσκεται συστηματικά μόνο ένας συγκεκριμένος αριθμός λέξεων που θα επιλέγονται πραγματικά και με βάση συγκεκριμένο σχέδιο από τον εκπαιδευτικό.

Γ) οι πολύπλοκες σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των λέξεων και έχουν ως αποτέλεσμα την πολυσημία και την εμφάνιση σημασιολογικών αποχρώσεων σε επίπεδο γλωσσικής χρήσης οδηγούν στη διαπίστωση ότι η πλήρης γνώση μιας λέξης δεν είναι κάτι που επιτυγχάνεται δια μιας, αλλά ότι χρειάζεται να δοθούν στο μαθητή πολλαπλές ευκαιρίες για να εξοικειωθεί σταδιακά μαζί της. Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί **ευκαιρίες** προκειμένου οι διδασκόμενες λέξεις να επανέρχονται κατά διαστήματα στη διδασκαλία με ποικίλες ευκαιρίες (π.χ. κείμενα, ασκήσεις, συνομιλία κ.α.) και σε **διαφορετικά κάθε φορά συμφραζόμενα**, γεγονός που συνεπάγεται τη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών με τις ποικίλες σημασίες που προσλαμβάνουν κάθε φορά οι λέξεις αυτές στη χρήση.

Δ) ο διαθέσιμος χρόνος για τη διδασκαλία του λεξιλογίου στην τάξη είναι περιορισμένος επομένως ο διδάσκων οφείλει να ασκεί τους μαθητές του και στη χρήση μιας σειράς κατάλληλων στρατηγικών εκτός τάξης, με στόχο να είναι σε θέση να λειτουργούν αυτόνομα και να βελτιώνουν τη λεξιλογική τους ικανότητα με ατομική προσπάθεια.

Ενδεικτικές στρατηγικές

- Η κατανόηση της σημασίας άγνωστων λέξεων από τα συμφραζόμενα ή από το ευρύτερο καταστασιακό περιβάλλον
- η κατάκτηση νέων λέξεων ή η βελτίωση της γνώσης κάποιων ήδη γνωστών με τυχαίο ασυνείδητο και έμμεσο τρόπο μέσω της γλωσσικής χρήσης (ιδίως της ακρόασης της ανάγνωσης και της συμμετοχής σε συζητήσεις)
- η σύνδεση ειδικών περιστάσεων επικοινωνίας με τη χρήση συγκεκριμένων λέξεων ή φράσεων
- η άσκηση στη χρήση λεξικών
- δημιουργία καταλόγων λέξεων
- σύνταξη ευρητηρίου δύσκολων λέξεων
- η χρήση στρατηγικών απομνημόνευσης
- παιχνίδια λέξεων
- ομαδοποίηση λέξεων με ποικίλους τρόπους
- εύρεση της σημασίας με ανάλυση των λέξεων σε μορφήματα
- ο εντοπισμός της λέξης κλειδί σε ομάδα λέξεων
- η διατύπωση υπόθεσης για πιθανή σημασία άγνωστης λέξης βάσει των διαθέσιμων ενδείξεων

- αντικατάσταση άγνωστης λέξης με άλλη που μπορεί να έχει παρόμοιες σημασία
- αίτημα παροχής περαιτέρω εξηγήσεων για άγνωστη λέξη από το συνομιλητή.

Ε) οι λέξεις δεν αποθηκεύονται στον παραδειγματικό άξονα ως ξεχωριστές μονάδες, αλλά δημιουργούν ομάδες και αλληλοσυσχετισμούς στο πλαίσιο του λεξιλογικού τομέα με διάφορους τρόπους και σε πολλά επίπεδα (Τομπαΐδης, 1998). Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούν να διδάσκονται ως μεμονωμένα στοιχεία αλλά είναι αναγκαίο να εντάσσονται κάθε φορά όσο το δυνατό σε περισσότερες ομάδες παραδειγματικού τύπου, το γεγονός που ενδυναμώνει τις μεταξύ τους σχέσεις και ισχυροποιεί τη διαδικασία του συνειρμού (π.χ. συνώνυμα, αντώνυμα, υπερώνυμα, κλπ) . Για το σκοπό αυτό, μπορούν να αξιοποιηθούν οι περισσότερες από τις μεθόδους και δραστηριότητες με τα γνωστικού τύπου που αναφέρθηκαν πιο πάνω όπως είναι η δημιουργία θεματικών καταλόγων, ή και άλλες τεχνικές όπως η αξιοποίηση των ετυμολογικών οικογενειών λέξεων, η κατηγοριοποίηση λέξεων με βάση πίνακες σημασιολογικών χαρακτηριστικών (Μιχάλης, 2007: 535).

Στ) κάθε λέξη εκτός από τη συμμετοχή της σε ποικίλες ομάδες του παραδειγματικού άξονα της γλώσσας διαθέτει επίσης τη δυνατότητα συνδυασμών με άλλες λέξεις στον συνταγματικό άξονα της γλώσσας. Οι δυνατοί αυτοί συνδυασμοί των λέξεων στον συνταγματικό άξονα είναι γνωστοί ως λεξιλογική νέες συνάψεις ή συνεκφορές. επειδή όμως από το ένα μέρος οι λεξιλογικές συνάψεις εμφανίζονται σε πολλά επίπεδα και σε πολλές μορφές (συνήθειες, σταθερές, μεταφορικές, οι ιδιωματισμοί πολυλεκτικά σύνθετα) ενώ από το άλλο υπάρχουν επιλογή κι οι περιορισμοί συνεμφάνιση των λέξεων δηλαδή ορισμένες λέξεις δεν συνδυάζονται σε επίπεδο χρήσης με κάποιες άλλες αυτό σημαίνει ότι η διδασκαλία πρέπει να εστιάζει και να επιμένει συστηματικά στις λεξιλογικές συνάψεις οι οποίες οι μαθητές οφείλουν να τις επισημαίνει να τις μαθαίνει και τις χρησιμοποιούν κατάλληλα.

Ζ) οι απεριόριστες διδακτικές δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες στο γλωσσικό μάθημα μπορούν να εστιαστούν μεταξύ άλλων και στη διδασκαλία του λεξιλογίου, χρησιμοποιώντας τόσο τα διαθέσιμα εξειδικευμένα λογισμικά που κυκλοφορούν εδώ και μερικά χρόνια όσο και τα διάφορα συνεργατικά εργαλεία, τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων, και το διαδίκτυο

Η) η καλή γνώση του λεξιλογίου αποτελεί για έναν ομιλητή βασική προϋπόθεση επαρκούς επικοινωνίας με το περιβάλλον του. Επομένως ένας τομέας που πρέπει να διδακτικά να αντιμετωπίζεται σύμφωνα με μια ανανεωμένη αντίληψη είναι και τα λεγόμενα λεξιλογικά λάθη τα οποία οφείλονται είτε σε μερική ή ολική άγνοια λεξιλογικών στοιχείων είτε σε εσφαλμένη σύλληψη λεξιλογικών σχέσεων (Lewis, 1993:171, Edge, 1989:7-8). Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι πολλά από τα γραμματικά λάθη στα οποία υποπίπτουν οι μαθητές οφείλονται εντέλει σε λεξιλογική ανεπάρκεια, γιατί όταν αυτοί αγνοούν μια λεξιλογική δομή, αναγκάζονται για να εκφράσουν τη σκέψη τους να καταφύγουν στη γραμματική, δηλαδή στη χρήση

περιττών γραμματικών δομών γεγονός που συνεπάγεται και την αυξημένη πιθανότητα γραμματικών λαθών.

Θ) βασικό μέλημα της γλωσσικής διδασκαλίας πρέπει να είναι η υλοποίηση δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα διάφορα λεξιλογικά στοιχεία κατά την ανάπτυξη ενός θέματος, στη δημιουργία βασικών λεξιλογίων που σχετίζονται με συγκεκριμένα κειμενικά είδη, στη λειτουργικότητα των λεξιλογικών επιλογών ως μηχανισμών ύφους, στην αξιολόγηση και αξιοποίηση διαφορετικών λεξιλογικών στοιχείων σε σχέση με την οργάνωση των παραγόμενων κειμένων.

Ι) οι εκπαιδευτικοί κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση λεξιλογικής διδασκαλίας θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ότι ο μαθητής αφομοιώνει με μεγαλύτερη ευκολία το λεξιλόγιο όταν αυτό σχετίζεται με την ηλικία, τις εμπειρίες, το άμεσο περιβάλλον όπου ζει την καθημερινή επικαιρότητα καθώς και με προσωπικά του ενδιαφέροντα, τις προτιμήσεις και τις επιδιώξεις του.

Μάθημα 3

Η αξία του λεξιλογίου και η θέση του στο γλωσσικό μάθημα

Ευθυμίου, Α. (2013: 18-46)

Α) οι λέξεις που χρησιμοποιούμε εκφράζουν και διαμορφώνουν την ταυτότητά μας. Πολλές φορές το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούμε προδίδει το κοινωνικό και μορφωτικό μας υπόβαθρο (Stahl & Nagy, 2006:3).

Β) οι λέξεις καθορίζουν το πόσο καλά μπορούμε να κατανοήσουμε ένα κείμενο. Ο αριθμός των λέξεων που γνωρίζει ένα παιδί είναι δυνατόν να καθορίσει το κατά πόσο θα είναι σε θέση να κατανοήσει όχι μόνο τα κείμενα που θα συναντήσει στο δημοτικό σχολείο, αλλά και στο γυμνάσιο στο λύκειο, στο πανεπιστήμιο ή σε άλλα πλαίσια.

Παραδείγματα:

Η γη μας είναι ένα ουράνιο σώμα. Έχει σχήμα σχεδόν σφαιρικό, ελαφρά συμπιεσμένο στις κορυφές και διογκωμένο στη μέση. Αυτό το σχήμα λέγεται γεωειδές. Ας πάρουμε δυο πορτοκάλια και αν στα κόψουμε [...] το ένα οριζόντια (στη μέση) και το άλλο εγκάρσια. Με το χάρακα μετρούμε τις διαμέτρους των μισών πορτοκαλιών. Τι παρατηρούμε; Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το σχήμα της γης. Η διάμετρος της στη μέση είναι μεγαλύτερη από τη διάμετρο της από τη μια κορυφή στην άλλη. (Βιβλίο Γεωγραφίας, Στ δημοτικού)

Γ) Πολλές φορές το λεξιλόγιο ενός ατόμου σχετίζεται με τις γνώσεις του. Όσες περισσότερες λέξεις γνωρίζουμε τόσο περισσότερο μπορούμε να μιλήσουμε να σκεφτούμε με μεγαλύτερη ακρίβεια για τον κόσμο γύρω μας. Για παράδειγμα, όταν κάποιος γνωρίζει την σημασία των λέξεων βαθύφωνος, βαρύτονος, τενόρος, μεσόφωνος σοπράνο είναι πιθανότερο να γνωρίζει περισσότερα για την όπερα από ότι κάποιος που γνωρίζει μόνο τη λέξη τραγουδιστής.

Δ) Υπάρχουν μεγάλες διαφορές στον αριθμό και το είδος των λέξεων που γνωρίζει ο κάθε μαθητής.

- Οι Stahl και Nagy (2006) υποστηρίζουν ότι οι διαφορές αυτές είναι ήδη μεγάλες από τη μικρή ηλικία.
- Τα παιδιά των εργατικών οικογενειών εκτίθενται στο οικογενειακό τους περιβάλλον σε 50% λιγότερες λέξεις από ό,τι τα παιδιά που προέρχονται από περισσότερο προνομιούχες οικογένειες (Hart & Risely, 1995). Άλλα αποτελέσματα της έρευνας αυτής είναι ότι α) το παθητικό λεξιλόγιο των παιδιών που προέρχονται από προνομιούχες οικογένειες είναι 5 φορές μεγαλύτερο από το παθητικό λεξιλόγιο των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα και β) οι λέξεις που ακούνε τα παιδιά των φτωχών οικογενειών μέσα στο σπίτι είναι συνήθως λέξεις που βρίσκονται σε προστακτικές προτάσεις και αρκετά πιο σπάνια σε περιγραφικές ή περίπλοκες προτάσεις.
- Τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, σε αντίθεση με τα παιδιά των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων, οργανώνουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τα γραπτά τους κείμενα με τους όρους του προφορικού λόγου (Ντάλτα, 1997· Αρχάκης, 2000)

Ε) η λεξιλογική γνώση λειτουργήσει σωρευτικά. Όσες περισσότερες λέξεις γνωρίζουμε τόσο ευκολότερα μαθαίνουμε νέες λέξεις. Πολλές φορές οι αδύναμοι μαθητές αγνοούν τη σημασία λέξεων οι οποίες αν τις γνώριζαν θα μπορούσαν να τους δώσουν ενδείξεις για τη σημασία των ζητούμενων λέξεων. Επομένως, τα παιδιά που έχουν ποσοτικά περιορισμένο λεξιλόγιο κατά τις πρώτες τάξεις του σχολείου πολύ δύσκολα θα μπορέσουν να επωφεληθούν από την μεγαλόφωνη ή σιωπηρή ανάγνωση πλουσίων κειμένων λόγω της ελλειμματικής λεξιλογικής τους γνώσης.

Εμπόδια στην διδασκαλία του λεξιλογίου

Σύμφωνα με τους Stahl και Nagy (2006), είναι:

1) Ο μεγάλος αριθμός των λέξεων που καλούνται να μάθουν οι μαθητές.

Ένας μέσος μαθητής προσθέτει κατά μέσο όρο 2.000-3.000 λέξεις τον χρόνο στο λεξιλόγιο του (Aderson & Nagy, 1992· Anglin, 1993· Beck & Mackeown 1991, Nagy & Herman, 1987· White, Graves & Slater, 1990). Ένα μέσο παιδί μαθαίνει 6-8 νέες λέξεις κάθε μέρα, ο μέσος όρος των νέων λέξεων που διδάσκουν οι διδάσκοντες στο μάθημα της γλώσσας είναι 10-12 λέξεις την εβδομάδα, επομένως 400-500 λέξεις τον χρόνο. Από αυτές ο μέσος όρος των λέξεων που συγκρατούν οι μαθητές είναι περίπου το 75% άρα 300-375 λέξεις. Ένα άλλο πρόβλημα είναι πώς η λέξεις υψηλής συχνότητας δηλώνουν μεγάλο αριθμό σημασιών. Όσο πιο υψηλή συχνότητα εμφάνισης έχει μια λέξη, τόσες περισσότερες και οι σημασίες της. Για παράδειγμα η λέξη χρονογράφημα και η λέξη χρόνος.

Χρονογράφημα: είδος πεζογραφήματος που δημοσιεύεται στον ημερήσιο ή περιοδικό τύπο που αντλεί τα θέματά του από την επικαιρότητα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και που είναι γραμμένο σε τόνο χιουμοριστικό, συμβουλευτικό δηκτικό ή επικριτικό.

Χρόνος: 1. Η συνεχής εξέλιξη και διαδοχή φαινομένων, καταστάσεων ή ενεργειών 2^α) το διάστημα ανάμεσα σε 2 χρονικά σημεία που είναι διαθέσιμο β) ημερομηνία ή χρονολογία 3) ορισμένη χρονική περίοδος, μέσα στην εξελικτική πορεία της ανθρωπότητας ή μέσα στη ζωή ενός ατόμου 4^α) το διάστημα που χρειάζεται η γη για να κάνει μια περιστροφή γύρω από τον ήλιο και που το διαιρούμε σε 12 μήνες οι 265 ημέρες 4β) περίοδος 12 μηνών που μπορεί να αρχίζει από οποιοδήποτε χρονικό σημείο του ημερολογιακού έτους γ) υπολογισμός της ηλικίας σε έτη δ) διδακτικό έτος 5^α) στη γραμματική ο καθένας από τους ρηματικούς τύπους που φανερώνουν πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα 5β) η ελάχιστη μετρική ομάδα στην αρχαία ελληνική μετρική, που στηρίζεται στην προσωδία 5γ) μονάδα μέτρησης της χρονικής διάρκειας των φθόγγων και των παύσεων μιας μουσικής σύνθεσης που σημειώνεται στην αρχή του κομματιού με κλάσματα 5δ) ή διάρκεια ενός αγωνίσματος 5^ε) Η κάθε μία από τις διαδρομές που απαιτούνται για να συμπληρωθεί ένας κύκλος λειτουργίας ή καθένα από τα διαδοχικά στάδια λειτουργίας. Υποκοριστικό τα χρονάκια.

Νοητικό Λεξιλόγιο ή νοητικό λεξικό

Οι σημασίες των λέξεων δεν αποθηκεύονται ως ανεξάρτητες μονάδες, αλλά εντάσσονται και συλλειτουργούν σε σύνθετα σημασιολογικά δίκτυα δηλαδή κάθε νέα λέξη συνδέεται με τις ήδη γνωστές λέξεις και ο βαθμός γνώσης που έχει ένας μαθητής

για μια λέξη αυξάνεται όσο αυξάνεται το σημασιολογικό δίκτυο της λέξης με την προσθήκη νέων λέξεων.

Βασικό Λεξιλόγιο

Πρωταρχικό ή πυρηνικό σύνολο λέξεων, που αποτελεί την απαραίτητη υποδομή για περαιτέρω λεξιλογική κατάκτηση

Σημασιολογικό δίκτυο

-Πλούσιο, εκτεταμένο σημασιολογικό δίκτυο

-Μη ανεπτυγμένο σημασιολογικό δίκτυο

- 2) Οι διαφορές ανάμεσα στο λόγο του οικογενειακού περιβάλλοντος και τον σχολικό λόγο

Οι μαθητές συνήθως είναι εξοικειωμένοι μόνο με τον καθημερινό προφορικό λόγο που χρησιμοποιείται στο σπίτι αλλά όχι με τον επιστημονικό και συνήθως γραπτού λόγου που χρησιμοποιείται στο σχολείο. Ο προφορικός λόγος του οικογενειακού περιβάλλοντος πλαισιώνεται και από άλλους εξω κειμενικούς καταστασιακούς παράγοντες (επιτονισμό, κοινές γνώσεις ομιλητή συνομιλητή, άμεσα ορατά στοιχεία της περίπτωσης) ενώ ο γραπτός σχολικός λόγος είναι από πλαισιωμένος, και το νόημά του προκύπτει λαμβάνοντας υπόψη κειμενικούς παράγοντες όπως η σύνταξη το λεξιλόγιο και η στίξη. Τα χαρακτηριστικά του σχολικού που είναι τα εξής:

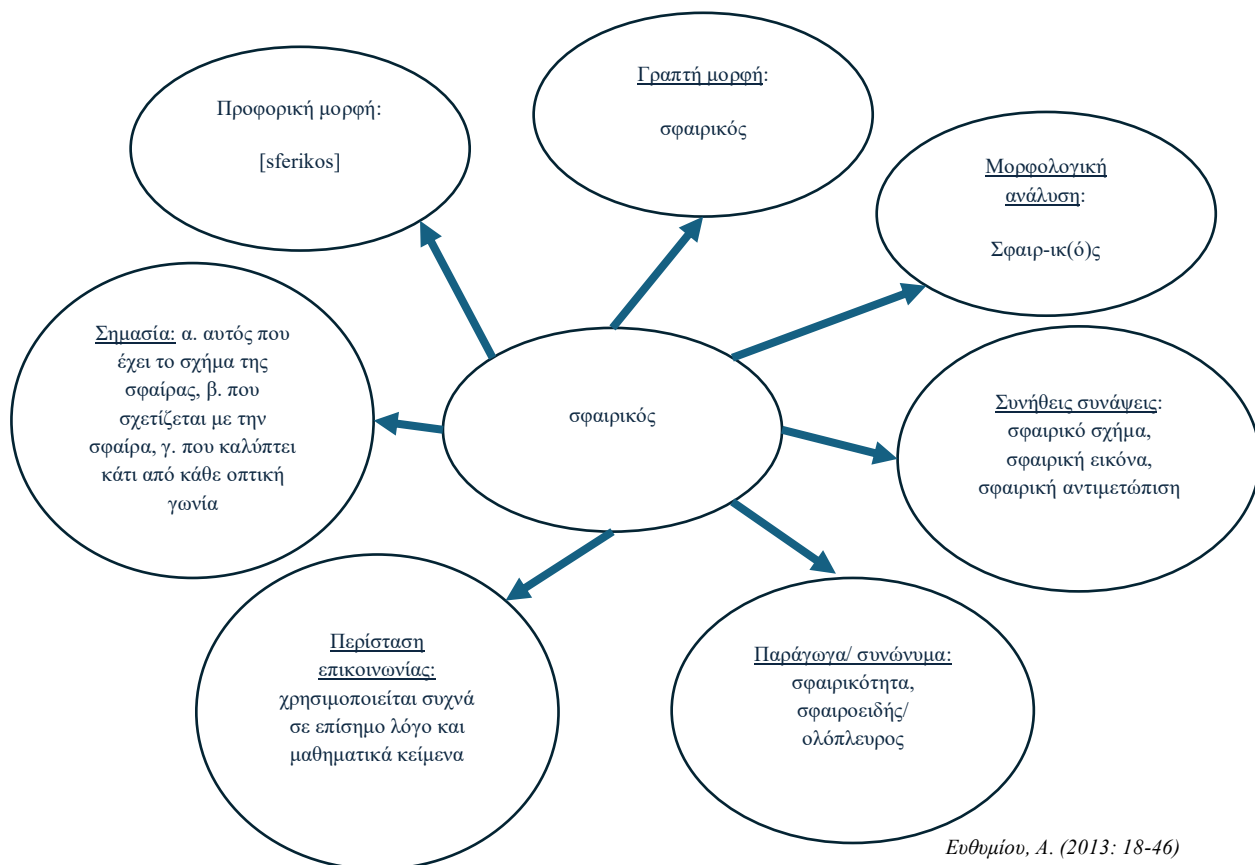
-διαθέτει μεγαλύτερη λέξη λογική ποικιλία και αριθμό λέξεων σε σχέση με την καθημερινή συνομιλία του οικογενειακού περιβάλλοντος

-βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην επιλογή της κατάλληλης λέξης για να πετύχει το επιδιωκόμενο επικοινωνιακό αποτέλεσμα.

Διαφορές προφορικού- γραπτού λόγου

1. Ο πλούτος του λεξιλογίου σε μια συνηθισμένη συνομιλία μεταξύ αποφοίτων λυκείου είναι συγκρίσιμος με αυτόν των βιβλίων που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας
 2. ένα φυσικό φαινόμενο το λεξιλόγιο των παιδικών βιβλίων είναι έως και 2 φορές πιο πλούσιο από το λεξιλόγιο της συνομιλίας ενηλίκων
 3. το λεξιλόγιο που συναντάμε στα κόμικ, στα περιοδικά και στα βιβλία για ενήλικες είναι 3 φορές πιο πλούσιο από ότι το λεξιλόγιο της συνομιλίας μεταξύ ανηλίκων
 4. επιτέλους ο πλούτος του λεξιλογίου των τηλεοπτικών σόου είναι παρόμοιος με αυτόν της συνομιλίας μεταξύ ενηλίκων
- 3) ο πολύπλοκος χαρακτήρας της λεξικής γνώσης

Οι σημασίες των λέξεων δεν αποθηκεύονται στη μνήμη μας με τη μορφή ορισμού και η απομνημόνευση του ορισμού της λέξης δεν διασφαλίζει την κατανόησή της στο κείμενο που περιέχει ή την αποτελεσματική χρήση της στο προφορικό ή γραπτό λόγο. Υπάρχουν πολλοί βαθμοί γνώσης μιας λέξης και η γνώση μιας λέξης δεν περιλαμβάνουν μόνο τη γνώση ενός ορισμού αλλά συνεπάγεται τη σταδιακή εξοικείωση του ομιλητή με μια σειρά λεξιλογικών χαρακτηριστικών.

Ευθυμίου, Α. (2013: 18-46)

Στάδια λεξικής γνώσης σύμφωνα με τους Beck, McKeown και Kucan (2002:10)

1. Καμία γνώση: η λέξη είναι εντελώς άγνωστη
2. απόδοση μιας πρώτης γενικής και σαφούς σημασίας (π.χ. Η λέξη μοχθηρός έχει αρνητική σημασία)
3. απόκτηση πλαισιωμένης γνώσης, και όπως για παράδειγμα, όταν κάποιος γνωρίζει ότι μια απαστράπτουσα νύφη είναι μια πολύ όμορφη και λαμπερή νύφη, αλλά δεν κατανοεί τη λέξη απαστράπτουσα σε άλλα συμφραζόμενα
4. Γνώση μίας λέξης αλλά αδυναμία ανάκλησης της όταν χρειάζεται να χρησιμοποιηθεί σε άλλες κατάλληλες περιστάσεις
5. Βαθιά από πλαισιωμένη γνώση της σημασίας μιας λέξης, τις σχέσεις της με άλλες λέξεις και των μεταφορικών της χρήσεων όπως για παράδειγμα η κατανόηση του τι κάνει κάποιος όταν καταβροχθίζει ένα βιβλίο.

Οι διαφορές στα χαρακτηριστικά των λέξεων συνεπάγονται αντίστοιχα και διαφορές στον τρόπο μάθησης και διδασκαλία τους. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Graves (1986), οι λέξεις διακρίνονται σε:

- A) λέξεις που αναγνωρίζει χρησιμοποιώ μαθητής στο προφορικό λόγο αλλά χρειάζεται να μάθει να τις αναγνωρίζει και στον γραπτό λόγο (π.χ. Σμήνος, οικογένεια)
- B) λέξεις που δεν υπάρχουν στο προφορικό λεξιλόγιο του μαθητή, αλλά δηλώνουν σημασίες που του είναι ήδη γνωστές. Για παράδειγμα η λέξη οίνος σημαίνει κρασί.
- Γ) λέξεις που δεν χρησιμοποιεί ο μαθητής, αλλά χρειάζεται να τις μάθει για να αποδώσει μια άγνωστη σημασία. Για παράδειγμα η λέξη φέουδο θα πρέπει να μάθει ότι

σημαίνει «μεγάλη έκταση αγροτικής γης, που παραχωρούσε κατά το μεσαίωνα στη δυτική Ευρώπη ο κυρίαρχος ηγεμόνας σε ευγενή, ευπατρίδη για εκμετάλλευση».

Λεξιλόγιο: Ενεργό και Παθητικό (Ξυδόπουλος, 2008: 94-96)

Οι λέξεις που αναγνωρίζουν οι ομιλητές ακούγοντας ή διαβάζοντας συνιστούν το λεγόμενο παθητικό λεξιλόγιο τους ενώ οι λέξεις που χρησιμοποιούν συνιστούν το λεγόμενο ενεργό λεξιλόγιό τους. Οι όροι ενεργό λεξιλόγιο και παθητικό λεξιλόγιο απαντούν ιδίως στην βιβλιογραφία της ψυχολογίας και ως παραγωγικό ή ανακλητικό λεξιλόγιο και αντιληπτικό ή αναγνωριστικό λεξιλόγιο αντίστοιχα.

Η διαφοροποίηση μεταξύ ενεργού και παθητικού λεξιλογίου, όπως αναφέρει ο Waring (1999) αφορά 4 διακριτούς μηχανισμούς: διεργασίες, ικανότητες, δεξιότητες, και προϊόν. Πιο συγκεκριμένα: α) οι ενεργό παθητικές λεξιλογικές διεργασίες αναφέρονται στις υποσυνείδητες νοητικές διεργασίες που εμπλέκονται στην αναγνώριση, ανάκληση, ανάσυρση, κατανόηση και παραγωγή των λεξικών στοιχείων β) η ενεργό παθητικές λεξιλογικές ικανότητες αναφέρονται στον μηχανισμό ελέγχου ή κατανόησης των γλωσσικών εισαγόμενων δεδομένων και στο μηχανισμό ελέγχου ή χρήσης των γλωσσικών εξαγόμενων γ) οι ενεργοπαθητικές λεξιλογικές δεξιότητες συνήθως αφορούν την κοινή διάκριση μεταξύ, αφενός, των αντιληπτικών δεξιοτήτων της ακουστικής κατανόησης και ανάγνωσης, και αφετέρου, των παραγωγικών δεξιοτήτων της ομιλίας και γραφής στο πεδίο της διδακτικής των ξένων γλωσσών, δ) το ενεργοπαθητικό λεξιλογικό προϊόν αναφέρεται στο μέγεθος του ενεργού και παθητικού λεξιλογίου ενός ομιλητή όπως αυτό προκύπτει από την επίδοσή τους σε συγκεκριμένα γλωσσικά και γνωστικά τεστ.

Τι περιλαμβάνει η λεξική γνώση σύμφωνα με τον Nation (2001)

Προσληπτικό (παθητικό) λεξιλόγιο	Παραγωγικό (ενεργητικό) λεξιλόγιο
ηχητική αναγνώριση της λέξης	σωστή προφορά και τονισμός της λέξης
αναγνώριση της γραπτής μορφής της λέξης	ορθή γραφή της λέξης
μορφολογική ανάλυση της λέξης(αναγνώριση και απόδοση σημασίας στα επιμέρους συστατικά μέρη της λέξης)	κατασκευή της λέξης με βάση τα κατάλληλα συστατικά μέρη (χρήση κατάλληλων μορφημάτων)
απόδοση συγκεκριμένης σημασίας στη μορφή της λέξης	επιλογή της κατάλληλης μορφής για την απόδοση συγκεκριμένης σημασίας
αντίληψη της κατάλληλης σημασίας ανάλογα με τα συμφραζόμενα	χρήση της κατάλληλης σημασίας της λέξης ανάλογα με τα συμφραζόμενα
αναγνώριση λέξεων που σχετίζονται σημασιολογικά με τη λέξη (π.χ. Συνωνύμων, αντώνυμων, παράγωγων)	χρήση των συνωνύμων, αντώνυμων, της λέξης
αναγνώριση του συντακτικού ρόλου της λέξης στην πρόταση που εμφανίζεται	ορθή σύνταξη της λέξης μέσα στην πρόταση
αναγνώριση των λεξιλογικών συνάψεων της λέξης (με ποιες λέξεις συν εμφανίζεται συνήθως η συγκεκριμένη λέξη)	χρήση των λεξιλογικών συνάψεων της λέξης (με ποιες άλλες λέξεις χρησιμοποιείται συνήθως η συγκεκριμένη λέξη)

σύνδεση της λέξης με την περίσταση επικοινωνίας (σε ποιες περιστάσεις και πόσο συχνά είναι πιθανό να τις συναντήσουμε)	χρήση της λέξης ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας(σε ποιες περιστάσεις και πόσο συχνά χρησιμοποιείται)
--	--

Νοητικό Λεξικό και γλωσσικά λεξικά (Ξυδόπουλος, 2008: 82-96)

Για παράδειγμα:

1. ο γιατρός με εξέτασε με το στηθοσκόπιο του
αντί να επιλέξουν τη λέξη στηθοσκόπιο θα μπορούσαν να επιλέξουν οι μαθητές κάποια από τις γειτονικές της στηθόπνονος, στήθος, στηθοσκόπηση, στηθούρι, στήλη, δηλαδή τα αλφαβητικά εγγύτερα λήμματα. Επίσης ο μαθητής θα μπορούσε εκ παραδρομής να πει:

2. ο γιατρός με εξέτασε με το περισκόπιο του
Κάνοντας αντικατάσταση το στηθοσκόπιο με το περισκόπιο. Αυτές οι λέξεις χαρακτηρίζονται από μερική φωνητική/φωнологική και ορθογραφική ομοιότητα αλλά και κάποιου βαθμού σημασιολογική ομοιότητα.

Λαμβάνοντας αυτά υπόψη μπορούμε να συμπεραίνουμε ότι το νοητικό λεξικό δεν μπορεί να είναι α ποιητικά οργανωμένο αλλά ίσως θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα θεματικό λεξικό στο οποίο οι λέξεις είναι καταχωρισμένες με βάση τις μεταξύ τους σημασιολογικές σχέσεις.

Νοητικό Λεξικό και γλωσσικά λεξικά- Ομοιότητες και διαφορές (Aitchison, 2003)

Νοητικό λεξικό	γλωσσικό λεξικό
πιο περίπλοκα οργανωμένο	αλφαβητική οργάνωση
παρόμοιο με θεματικό γλωσσικό λεξικό	
αντανakλά τη συνεχή αλλαγή της γλώσσας και στο επίπεδο της δημιουργίας νέων λέξεων αλλά και στο επίπεδο αλλαγής των σημασιών και του τρόπου προφοράς των λέξεων	πεπερασμένος αριθμός λημμάτων επομένως δεν ακολουθεί η ταχύτητα της γλωσσικής αλλαγής και συνεχούς ανανέωσης του αποθέματος των λέξεων μιας γλώσσας
ευελιξία	βασικές πληροφορίες για τη κάθε λέξη
οι λέξεις συνδέονται σημασιολογικά	διαχειρίζονται τα λύματα ως απομονωμένα στοιχεία
οι ομιλητές είναι σε θέση να αναγνωρίζουν αν μια λέξη έχει υψηλότερη συχνότητα χρήσης	τα γλωσσικά λεξικά δεν μπορούν να γνωρίζουν τέτοιες πληροφορίες με εξαίρεση τα ειδικά λεξικά που περιέχουν στοιχεία λεξικής συχνότητας
γνώση της προφοράς μιας λέξης	παράθεση μιας και μόνο πιθανής προφοράς
το νοητικό λεξικό είναι τεραστίων διαστάσεων και διαθέτει μια πολυπλοκότητα τη εσωτερική δομή	τα γλωσσικά λεξικά μας προσφέρουν απλά μια συνοπτική άποψη του νοητικού λεξικού